

Strategi 2016 - Indsamling og bevaring af privatarkiver i Statens Arkiver

Privatarkiver og den danske kulturarv i det 21. århundrede

I løbet af det 20. århundrede blev danske borgere vænnet til, at velfærdssamfundet og dets institutioner sørgede for meget, også for sikring af store dele af den danske kulturarv, herunder de private arkiver efter virksomheder, organisationer med regional eller national betydning, vigtige politikere, embedsmænd mv. Dette betød, at de af vore forgængere, der tog sig af at sikre disse arkiver, kunne indsamle og bevare dem på en ganske omfattende vis og bevare dem som et i princippet bredt repræsentativt billede på samfundets politiske, administrative, videnskabelige, økonomiske og kulturelle aktiviteter på ethvert tidspunkt. De blev bevaret på det papir, de var blevet til på, nøje fordelt og ordnet i arkivæsker og i læg. Dette sker til dels stadigvæk.

Arbejdet hermed er blevet udført af en række aktører: Statens Arkiver, lokal- og stadsarkiver, en række offentlige og private museer, biblioteker og samlinger, der alle er repræsenteret i Privatarkivudvalget. Den samlede virksomhed på privatarkivområdet har betydet, at der i Danmark er bevaret et omfattende materiale om den private sektors udvikling. Det supplerer og komplementerer arkivalierne fra de offentlige myndigheder, der indsamles, bevares og tilgængeliggøres af Statens Arkiver og de kommunale, såkaldte §7-arkiver.

I begyndelsen af det 21. århundrede har billede imidlertid ændret sig, idet flere af samfundets opgaver bliver løst uden for den kommunale og statslige sektor på delvis eller helt privat initiativ. Den private sektor er vokset, og dermed skabes også flere privatarkiver. Endvidere er der sket en hastig digitalisering i den private sektor, som i sig selv giver betydelige udfordringer. Der bliver med andre ord skabt flere private arkivalier, både på papir og i digital form, mens der kan bevares stadig færre private arkiver på de områder, der er stærkest digitaliseret. Det er en ændring som vil medføre, at kulturarven udsættes for et tab, med mindre indsamlingen og bevaring af de private arkiver lægges radikalt om.

Dette stiller Statens Arkiver - og alle andre aktører på området - over for et paradoks og en udfordring. Det er et paradoks, fordi i hvert fald de statslige ressourcer til sikring af et så bredt dækkende udsnit af små og store private arkiver fra foreninger, institutioner, virksomheder og enkeltpersoner ikke er fulgt med og for visse aktiviteter vedkommende også er blevet færre. Det er også en udfordring, fordi de medier, arkivalierne skabes på og skal bevares i, *både* er digitale og papirbårne.

For at fremme en fortsat dækkende indsamling og bevaring af den private sektors analoge og digitale arkiver vil Statens Arkiver leve op til sin rolle som den nationale institution på arkivområdet. Statens Arkiver vil således sætte sig i spidsen for, at aktørerne på privatarkivområdet koordinerer indsamlings- og bevaringsindsatsen:

Derfor skal der sikres konsensus blandt aktørerne om, hvad der skal bevares som en del af den lokale og nationale arkivalske kulturarv. Dernæst skal der indgås aftale om, hvad der indsamles og bevares i Statens Arkiver, kommunale arkiver, lokale arkiver og i andre samlinger. Det bliver vigtigt at få lavet forpligtende aftaler. Det bør ske i det såkaldte Privatarkivudvalg, som har repræsentanter fra de væsentligste aktører.

En særlig udfordring er det, at de private arkivskabere, både virksomheder, foreninger, organisationer og personer, hvis kulturarv anses for væsentlig, skal vindes for at aflevere deres arkiver i digital

form til de ”offentlige arkiver” og de samlinger, der med særlig tilladelse må indsamle og bevare digitale arkiver med personhenførbare data.

Det nye er, at dette nu også på privatarkivområdet er muligt. Implementeringen af indsamling og bevaring af digitale arkiver fra private arkivskabere vil derfor have højeste prioritet i de kommende år.

For Statens Arkiver og for Statens Arkivers privatarkivarbejde betyder det også en ændret prioritering af og en ny strategi for indsatsen. Opgaven – missionen - og målet – visionen - med tilhørende strategiske målsætninger beskrives nedenfor.

Statens Arkivers privatarkivarbejde omfatter arkivalier fra

Foreninger, organisationer og virksomheder af national betydning og med landsdækkende funktion samt nationalt betydningsfulde personer fra politik, administration, videnskab, kultur, virksomheder og organisationer.

Hvad er et privatarkiv?

Et privatarkiv er et arkiv, der består af unika, der ikke tilhører det offentlige, og som er skabt af enkeltpersoner, private foreninger, organisationer, bevægelser eller virksomheder, både i privat og i offentligt øjemed. Et privatarkiv kan foreligge i både papirform og i digital form.

MISSION: at medvirke til på privatarkivområdet at sikre opfyldelsen af Statens Arkivers mission, Fremtiden tro bevarer vi autentisk dokumentation til en virkelig historie. Det betyder:

I privatarkivområdets regi at indsamle og bevare væsentlige private arkiver, som bidrager til en helhedsforståelse af samfundets politik, økonomi, administration, sociale bevægelser og kultur, og stille dem til rådighed for alle interesserede i nutiden og eftertiden

Hvorfor denne mission?

I virksomheder og erhvervsorganisationer træffes beslutninger med en samfundsmæssig rækkevidde, der matcher de vedtagelser, som træffes i det politiske og administrative system. I politiske partier opfanges samfundsmæssige problemer og politiske løsninger modnes. Dette udmøntes siden i lovgivning og administrative beslutninger. I folkelige bevægelser lægges kimen til talrige nybrud og nytænkning med store konsekvenser for samfundet. I foreninger, selskaber og institutioner skabes omfattende og mangesidet kulturel aktivitet og videnskabelig innovation. I betydningsfulde personligheder brydes samfundets traditioner, nybrud og udviklingslinjer og omskabes til handlinger, der kan få afgørende indflydelse på samfund så vel som på andre individer. Alt dette kan dokumenteres i private arkivalier. Derfor skal indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af privatarkiver som

supplement til indsamling m.m. af arkivalier fra andre sektorer bidrage til en helhedsforståelse af samfundets politik, økonomi, administration, sociale bevægelser og kultur i fortid og nutid.

VISION for indsamling og bevaring af privatarkiver i Statens Arkiver er derfor på en prioriteret og offensiv måde at sikre kildegrundlaget for individers, organisationers og samfundets historiske identitet og kulturelle forståelse af sig selv og andre.

Det er derfor et mål at udbrede kendskabet til privatarkiverne og opnå offentlighedens anerkendelse af privatarkivernes betydning for og bidrag til den nationale og lokale historie samt identitets- og kulturforståelse i en globaliseret og internationaliseret verden

Hvorfor denne vision?

Vi får som individer og som samfund identitet og kulturforståelse gennem vores historie, gennem fortolkninger af hændelsesforløb og ikke mindst ved sammenligning af hændelser og forløb over tid, over nationale grænser og med andre kulturer.

Det danske samfund er stadig mindre homogent sammensat af individer, organisationer, foreninger og virksomheder. Familiemønstre, uddannelsesniveau, sociale grupperinger, alder, køn, etnicitet og fritidsinteresser ændrer sig hurtigere, end nogen havde forestillet sig for bare 20 år siden. Samfundet er således bevægeligt og ændrer sig hver dag i samspillet mellem individer, grupper og samfund. Dette er vigtigt at dokumentere.

Bevaringen af private arkivalier efter personligheder, foreninger, organisationer og virksomheder sikrer, at forskningen kan komme tættere på en forståelse af samtidens enkelte aktører, deres motiver, tankemønstre, domæner, gøren og laden under disse forløb og efterlade dokumentation for dette til eftertiden.

Gennem en kombination af arkivalier fra både private og offentlige aktører sikres muligheden for en helhedsorienteret beskrivelse og fortolkning af historien og historiefortællingerne.

STRATEGISKE MÅL i privatarkivarbejdet

1. Udarbejdelse af en national strategi

I Danmark findes flere hundrede små og nogle få større kulturbevaringsinstitutioner, som arbejder med privatarkiver. Der er tradition for en vis arbejdsdeling mellem især Statens Arkiver, Nationalmuseet, Det kongelige Bibliotek, Kvindehistorisk Samling, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt lokal- og stadsarkiver. Samarbejdet mellem disse aktører er organiseret i Privatarkivudvalget, hvor arbejdsdelingen løbende drøftes. Men vi står over for en udfordring med stadig større institutionsændringer og stadigt mere begrænsede ressourcer i den offentlige sektor. Statens Arkiver

ønsker som offentlig kulturbevaringsinstitution at stå i spidsen for udviklingen af en national strategi på privatarkivområdet, naturligvis i tæt dialog med de berørte parter. Det skal være en strategi, der sikrer en strammere koordinering af indsamlingsarbejdet, klar arbejdsdeling mellem institutionerne og en prioritering af bevaringsværdige privatarkiver.

2. Udarbejdelse af en aktivitetsplan for Statens Arkiver

Behovet for at identificere de væsentligste privatarkiver af national betydning er en udfordring for Statens Arkiver. Det er derfor et strategisk mål at planlægge og styre indsamlingen af bevaringsværdige aktører gennem en skarp prioritering og udvælgelse af alle typer privatarkiver via udarbejdelsen af en konkret, dertil hørende aktivitetsplan. Der sigtes mod at indgå både bevarings- og afleveringsaftaler med en række nationalt betydningsfulde arkivskabere i henhold til denne aktivitetsplan og dens langsigtede og årlige målfastsættelser.

3. Høj prioritering af digitale privatarkiver

De elektroniske arkivalier fylder stadig mere i samfundet; Statens Arkiver er i en pionérfase med muligheden for at modtage digitale arkivalier. Gennem løbende at udvælge, etablere og vedligeholde kontakt til private arkivskabere, skal de informeres om muligheden for indgåelse af bevarings- og afleveringsaftaler af bevaringsværdige digitale private arkiver. Ligeledes skal de nødvendige værktøjer udvikles hertil. Der sigtes mod at indgå både bevarings- og afleveringsaftaler med en række nationalt betydningsfulde arkivskabere i henhold til ovennævnte aktivitetsplan og dens langsigtede og årlige målfastsættelser.

4. Bevaring af regionale aktørers arkiver m.m.

Statens Arkiver kan i særlige tilfælde indsamle og bevare arkiver fra arkivskabere med regionalt tilhørsforhold. Som eksempler på materiale, Statens Arkiver kan indsamle og bevare fra det regionale niveau, nævnes arkiver fra udvalgte sønderjyske aktører, store godser, særlige skoleinstitutioner o.a. institutioner. Det er i givet fald et kriterium, at de har haft national betydning eller spillet en afgørende rolle i den nationale sammenhæng. Efter en konkret vurdering kan der ligeledes i særlige tilfælde modtages arkiver med henblik på eksempelbevaring, såfremt ingen andre institutioner kan overtage opgaven.

Konkretisering af de strategiske mål

Følgende særlige indsatsområder er formuleret med udgangspunkt i de strategiske målsætninger:

a. Minoriteter og folkelige bevægelser

Det er kendetegnende for et demokratisk samfund, at også mindretallene har mulighed for at blive hørt. Det hører med til danskernes historie, at mangfoldige grupper har påvirket samfundsudviklingen gennem ændringer i normer, kultur og lovgivning. Det samme gælder for de folkelige bevægelser, hvis plads i kulturbilledet udgør en væsentlig del af dansk selvopfattelse.

Statens Arkivers privatarkivarbejde skal inddrage disse mindretalsperspektiver aktivt i vurderingen af, hvilke private aktører, der bør indsamles og bevares. Statens Arkiver skal samarbejde om og understøtte, at også andre kulturbevaringsinstitutioner har fokus på disse demokratisk betydningsfulde perspektiver.

b. Afleveringsefterslæb og akutte situationer

Hos nogle store organisationer er der på nuværende tidspunkt opstået et afleveringsefterslæb. Nedbringelse af efterslæbet hos udvalgte store organisationer udgør et særligt indsatsområde for Statens Arkivers privatarkivararbejde i strategiperioden.

Statens Arkivers privatarkivararbejde omfatter også indsamling og bevaring, hvis der opstår særlige eller akutte situationer hos aktører, som falder uden for Statens Arkivers arbejdsområde, såfremt der ikke er andre kulturbevaringsinstitutioner, der kan håndtere opgaven.

c. Digitale privatarkiver

Bevaringen af digitale privatarkiver udgør et særligt indsatsområde i Statens Arkivers privatarkivararbejde fremover. Det primære mål er at sikre bevaringen af væsentlige digitale data i samarbejde med private aktører. Det sekundære mål er, at data afleveres til Statens Arkiver.

De private aktører er ikke lovmæssigt forpligtet til bevaring af historiske data. Sideløbende med den konkrete indsamling og bevaring af digitale privatarkiver er det derfor en væsentlig opgave at synliggøre betydningen af at bevare vor fælles arkivalske kulturarv.

d. Gennemførelse af skarp prioritering af bevaringsværdige privatarkiver

Som andre kulturbevaringsinstitutioner arbejder Statens Arkiver i dag med en anden forståelse af repræsentativitet i dokumentationsbehovet end i det 20. århundrede og vil derfor gå foran i den faglige udvikling af prioriterede accessioner på privatarkivområdet samt initiere diskussioner om hvilket materiale, der skal bevares.

e. Synliggørelse

Privatarkivarbejdet synliggøres såvel i Statens Arkiver, Arkivdanmark som i offentligheden og blandt de potentielle donatorer.